

**O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI**

**XABARLARI, 2024,
[1/8/1]
ISSN 2181-7324**

FALSAFA
<http://journals.nuu.uz>

Social sciences

O'zMU xabarlari

Вестник НУУз

ACTA NUUz

FALSAFA

1/8/1 2024

O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI

Вестник НУУз • ACTA NUUz

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI ILMIY
JURNALI**

FALSAFA | Social sciences

2024, [1/8/1]

ISSN 2181-7324

<http://journals.nuu.uz/index.php/actanuuz>

O'ZMU XABARLARI
ВЕСТНИК НУУЗ
АКТА НУУЗ

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI**

JURNAL
1997 YILDAN
FAKTA
BOSHLAGAN

2024

1/8/1

FALSAFA
(Social sciences)

Bosh muharrir:

I.U.MADJIDOV – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Y.S.ERGASHOV – f-m.f.d., professor.

R.X. SHIRINOVA – fil.f.d., professor

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – f.f.d., prof.

Abdullayeva N.B. – f.f.d., prof.

Madayeva Sh.O. – f.f.d., prof.

Tuychiyev B.T. – f.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Mengliyev B.R. – fil.f.d., prof.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: Z.A.PARDAYEV

O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI XABARLARI

Вестник НУУз • АҚТА НУУз
FALSAFA (Social sciences) | 2024, [1/8/1] | ISSN 2181-7324

MUNDARIJA

Shaydo ABDISHARIPOVA. Organization of education lessons based on the competent approach (based on grade 5-6)	32
Sirojiddin ABDUVOITOV. Turkiya tashqi siyosati shakllanishining zamonaviy yo'nalishlari	34
Ozoda ABDULLAYEVA. The technology for developing foreign language proficiency competence of technical university students	40
Ranajon ABDULLAYEVA. Quality of life indicators and their socio-psychological characteristics	44
Shohruza ABDURAZAKOVA. New communicative methods in military English teaching	50
Matluba ALIYEVA. Identification, development of abilities and their levels	58
Shahlo AHROROVA. A value-based approach in a social spiritual environment	74
Vahobiddin BOZOROV. Modern methods of improving the pedagogical skills of school teachers in the conditions of transformation of education	83
Bekzod BOYMATOV. Technologies of teaching natural sciences in general education schools	86
Saodat JUMAQULOVA. O'qituvchi pedagogik faoliyat motivlari va uning muhim jihatlari	92
Naima ZAYNOBIDINOVA. Evolution of philosophical views on sustainable development of society	98
Gulilola ZOKIROVA. Strategies and approaches of teaching phraseological competence to young learners	101
Mahfuza IBODOVA. Akademik litseylarda biologiya fanini integrativ yondashuv asosida o'qitishning didaktik modeli	104
Umida KAMOLOVA. The problem of teaching students to read expressively through the weight analysis of rubai's	109
Jasur KENJAYEV. Social and political aspects of non-government non-profit organizations in providing human rights	118
Moxigul KURBANOVA. Art-terapiyaning pedagogik va psixologik aspektlari: yo'nalishlari, mazmuni, usullari	121
Dilnavoz MUXAMMADIYEVA. Fizika darslarida namoyish tajribalari yordamida o'quvchilarning kasbiy qiziqishini oshirish	136
Индира НАПКУЛОВА. Analyzing the effectiveness of using artificial intelligence to improve the quality of education	139
Shokir NURBOBOYEV. Modern psychological aspects of effective management of educational institutions	142
Gulbahor RASULOVA. Teaching methodology through questions, tasks and exercises in mother language educational content	148
Matluba RAHIMOVA. Psychological factors of family adjustment of girls starting a family of different ages	151

Dilfuza RAHMANOVA. Development of physical qualities of university students in physical education lessons	154
Nigora RUSTAMBEKOVA. Theoretical and methodological foundations of socially active citizen competence	165
Ibrat SADULLAYEV. Основные принципы и особенности создания содержания учебных курсов для электронного обучения	174
Gulsum TAGIYEVA. Aholining farovon hayotini ta'minlashda ijtimoiy ta'minotning o'rni	177
Shaxnoza TOXTIYAROVA. Problems of forming a correctional-developmental system for children with various levels of intellectual difficulties	180
Gulorom TULABOYEVA. Preparation of foreign specialists for professional activity today mechanism	183
Abdimo'min TURSUNOV. Approaches to forming the ecological and aesthetic consciousness of youth	189
Munisa TURSUNOVA. Developing pragmatic competence of Uzbek ESL learners through postmethod pedagogy	191
Zarnigor FAYZIYEVA. Formation of special competencies of technological education students	198
Nargiza XODJAYEVA. Methods of developing creative thinking in students	210
Eliboy XUDAYBERDIYEV. Tabiatdagi fundamental ta'sirlashuvlarni o'rganish asosida talabalar ilmiy dunyoqarashini rivojlantirish	213
Madina XUDOYOROVA. Study of psychological characteristics of different age periods and levels of happiness as the main factor	217
Inobat SHIXOVA. Psychological and pedagogical factors for the development of thinking in adolescents	225
Muborak SHODMONQULOVA. Characteristics of new age liberal ideas	228
Ulug'bek ELMURODOV. Psychological aspects of improving the management process in the higher education system	233
Ойбек ЯКУБОВ. Разработка педагогической модели обучения персидскому языку для неспециалистов	236
Mohichehra YALG'OSHEVA. The social-pedagogical need of language skills development based on an individual approach	239

Mahfuza IBODOVA,
Navoiy davlat pedagogika instituti dotsenti
E-mail: ibodovamahfuza@mail.ru

DSc, professor T.Islomov taqrizi asosida

THE DIDACTIC MODEL OF TEACHING BIOLOGICAL SCIENCE IN ACADEMIC LYCEUMS ON THE BASIS OF AN INTEGRATIVE APPROACH

Аннотация

In recent years, the integrated approach in education has gained considerable strength, especially in the teaching of complex and interdisciplinary subjects such as biological sciences. This article presents a didactic model designed to enhance the teaching of biological sciences using an integrated approach in academic lyceums. The model includes various pedagogical strategies aimed at developing a deep understanding of biological concepts through the use of related disciplines, active learning methodologies and modern educational technologies.

Key words: Interactive, illustrative - explanatory technologies, person-oriented technologies of education, developmental technologies of education, work in small groups, communicative technology.

ДИДАКТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ПРЕПОДАВАНИЯ БИОЛОГИЧЕСКИХ НАУК В АКАДЕМИЧЕСКИХ ЛИЦЕЯХ НА ОСНОВЕ ИНТЕГРАТИВНОГО ПОДХОДА

Аннотация

В последние годы комплексный подход в образовании приобрел значительную силу, особенно в преподавании сложных и междисциплинарных предметов, таких как биологические науки. В данной статье представлена дидактическая модель, призванная повысить эффективность преподавания биологических наук с использованием комплексного подхода в академических лицеях. Модель включает в себя различные педагогические стратегии, направленные на развитие глубокого понимания биологических концепций посредством использования смежных дисциплин, методологий активного обучения и современных образовательных технологий.

Ключевые слова: Интерактивные, иллюстративно-объяснительные технологии, личностно-ориентированные технологии обучения, развивающие технологии обучения, работа в малых группах, коммуникативная технология.

AKADEMIK LITSEYLARDA BIOLOGIYA FANINI INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA O'QITISHNING DIDAKTIK MODELI

Аннотatsiya

So'nggi yillarda ta'limda integratsiyalashgan yondashuv, xususan, biologiya fanlari kabi murakkab va fanlararo fanlarni o'qitishda sezilarli kuchga ega bo'ldi. Ushbu maqola akademik litseylarda biologiya fanlarini integratsiyalashgan yondashuvdan foydalangan holda o'qitishni kuchaytirishga mo'ljallangan didaktik modelni taqdim etadi. Model turdosh fanlar, faol ta'lim metodologiyalari va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llash orqali biologik tushunchalarni chuqur tushunishni rivojlantirishga qaratilgan turli pedagogik strategiyalarni o'z ichiga oladi.

Kalit so'zlar: Interaktiv, illyustrativ — tushuntiruvchi texnologiyalari, o'qitishning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalari, o'qitishning rivojlantiruvchi texnologiyalari kichik guruhlarda ishlash, kommunikativ texnologiya.

Kirish. XXI asr didaktika, shu jumladan o'qitish metodikasida chuqur islohotlar davrini boshlab berdi. Akademik litsey va umumiy o'rta ta'limning maqsadlari o'zgardi, yangi ta'lim konsepsiyalari, o'quv rejalari standartlari yaratildi. Ta'lim mazmunini bayon qilish, ayrim o'quv fanlari orqali emas, balki yangicha integratsiyalashgan ta'lim asosida yondoshishni ko'zda tutmoqda. Akademik litsey o'quv rejasidagi o'rganiladigan fanlar sonining ortishi, ayrim predmetlar, jumladan, biologiya, geografiya, kimyo kabi tabiiy fanlarni o'rganishga ajratilgan vaqtning qisqarishiga olib keldi. Bu, o'z navbatida tabiiy -ilmiy bilimlar sistemasini integrallash, uni o'qitishning tashkiliy shakllari, metodlari va vositalarini yangilash yechimini topish zarur bo'lgan muammoni vujudga keltirdi. Bu muammoni yechish, ta'lim jarayonida yangi pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish bilan chambarchas boo'liqdir.

So'nggi bir necha o'n yilliklarda fan va texnologiyaning jadal rivojlanishi ta'lim landshaftiga, xususan, tabiiy fanlarni o'qitishga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Biologiya fani o'zining murakkab va o'zaro boo'liq tushunchalari bilan ta'lim sharoitida, ayniqsa o'quvchilar asosiy tamoyillarni tushunishlari va real dunyo kontekstlarida ushbu tushunchalarning kengroq oqibatlarini ko'rishlari kutilayotgan o'rta darajadagi o'ziga xos muammolarni keltirib chiqaradi.

O'quvchilarni oliy o'quv yurtlariga va ixtisoslashtirilgan yo'nalishlarga tayyorlashga ko'pincha asosiy e'tibor qaratilgan

akademik litseylarda biologiya fanlarini o'qitishning an'anaviy usullari – biologiyaning turli bo'limlariga segmentlangan yondashuv bilan tavsiflangan – endi yetarli bo'lmasligi mumkin. Bunday usullar ko'pincha biologiya fanlarining fanlararo xususiyatini etarli darajada namoyish eta olmaydi, bu erda bitta kontsepsiyani tushunish ko'pincha turli ilmiy sohalaridan, jumladan kimyo, fizika va atrof-muhit fanidan bilimlarni talab qiladi.

Ushbu muammolarni hal qilish uchun ushbu maqola akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishning integrativ yondashuv tamoyillariga asoslangan didaktik modelini taklif etadi. Ushbu yondashuv fanlar orasidagi to'siqlarni yo'q qilishga intiladi, bu esa biologik tushunchalarni yanada yaxlitroq tushunish imkonini beradi. Tegishli ilmiy sohalaridagi bilimlarni integratsiyalashgan holda, faol o'qitish strategiyalari va zamonaviy ta'lim texnologiyalarini qo'llash orqali taklif etilayotgan model o'quvchilarning biologik bilimlarni tushunish va saqlab qolish, shuningdek, bu bilimlarni turli kontekstlarda qo'llash qobiliyatini oshirishga qaratilgan.

Ushbu maqolaning maqsadi ushbu integrativ yondashuvning nazariy asoslarini ko'rsatish, didaktik modelning tarkibiy qismlarini tavsiflash va uni akademik litseylarda amalga oshirishning amaliy jihatlarni muhokama qilishdir. Shunday qilib, biz o'qituvchilarga nafaqat biologiya fanlarini o'qitishdagi dolzarb muammolarni hal qilish, balki o'quvchilarda tanqidiy

fikrlash, muammolarni hal qilish ko'nikmalari va fanlararo tushunishni rivojlantirishga qaratilgan kengroq ta'lim maqsadlariga mos keladigan asosni taqdim etishni maqsad qilganmiz.

Akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishning no'anaviy tashkiliy shakllari va metodlaridan foydalanishni, jumladan, unga integrativ yondashuvni talab etadi. Integratsiyani faqat turli predmetlardan o'rganiladigan bilimlarning o'zaro boo'lanishi deb tushunmay, balki o'qitish texnologiyalari, metodlari, shakllarining ham integratsiyasi sifatida tushunish lozim. Ularni to'o'ri amalga oshirish ta'lim samaradorligini ta'minlaydi. "Texnologiya" atamasi, xorij metodi kasidan qabul qilingan bo'lib, har xil shakllarda tashkil qilingan ta'lim jarayonini ifodalashda ishlatiladi.

Didaktik masalalarni yechish jarayonida o'quvchilarga ta'sir etuvchi usullarni takomillashtirish maqsadida ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalaniladi. Pedagogik texnologiyaning turlari ko'p bo'lib, ular turlicha sharhlanadi. Didaktikada texnologiyalar uchta asosiy guruhga ajratiladi. Texnologiyalarni dars maqsadiga muvofiq, imkoniyatdan kelib chiqqan holda, integrativ texnologiya qilib qo'llash lozim. Buni quyidagi "Didaktikada integrativ texnologiyalar" jadvali orqali tasvirlash mumkin.

Didaktikada interaktiv texnologiyalar

1. O'qitishning illyustrativ — tushuntiruvchi texnologiyalari o'quvchilarning umum o'quv faoliyati, maxsus predmetga oid bilimi va ko'nikmalarni hosil qilishga qaratilgan.

2. O'qitishning shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalari, u shaxsni o'zini - o'zi rivojlantirishga mo'ljallanadi.

3. O'qitishning rivojlantiruvchi texnologiyalari har bir o'quvchining shaxsiy rivojlanishida, ichki mexanizmlarini ishga solishga yo'naltirilgan o'qitish hisoblanadi. Bu guruhlarning har biri o'zida bir qancha o'qitish texnologiyalarini mujassamlashtiradi. Masalan, shaxsga yo'naltirilgan texnologiyaga tabaqalashtirib o'qitish o'zaro kollektiv bo'lib o'rganish, bilimlarni to'liq o'zlashtirish texnologiyalari, modulli ta'lim texnologiyalari har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hisobga olish, o'qituvchi va o'quvchining o'zaro munosabati usullarini takomillashtirishga imkon beradi. Hozirgi vaqtda tabiiy ilmiy predmetlarni integrallab o'qitishda prof. I.V. Dushina, tomonidan bayon qilingan texnologiyalardan keng qo'llanilmoqda.

O'quv ishlari usullarini shakllantirish texnologiyasi: U qoidalar, namunalar, algoritmlar, rejalar bayoni va biror narsaning tavsifi shaklida ifodalanadi. Bu texnologiya qator darsliklarning metodik apparatida yetarli darajada o'z aksini topgan va ko'pgina o'qituvchilar uni ish tajribalari orqali yaxshi o'zlashtirib olganlar. O'qituvchilik faoliyatini endi boshlayotgan pedagog avvalo mana shu texnologiyaga e'tiborini qaratishi va o'zlashtirishi maqsadga muvofiqdir.

Akademik litseyning biologiya darslarida o'quvchilarning o'quv faoliyatini shakllantirish texnologiyasi akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishda texnologiyaning mohiyati shundan iboratki, unda o'quv faoliyati, o'quvchilar tomonidan o'quv faoliyatining alohida shakli sifatida qoraladi. Biologiya o'quv topshiriqlari yordamida, bilimlarini egallashga yo'naltiriladi.

ADABIYOTLAR

1. Tolipova J.O. "Biologiyani o'qitishda innovatsion texnologiyalar" Pedagogika oliy o'quv yurti talabalari uchun darslik. Toshkent - "Cho'lpon" - 2011 y.
2. Tolipova J.O. "Pedagogik kvalimetriya moduli bo'yicha ma'ruzalar matni va amaliy mashg'ulotlar. Toshkent - 2015 y.
3. Mavlonova R.A., N.". Rahmonqulova Boshlano'ich ta'limning integratsiyalashgan pedagogikasi o'quv qo'llanma Toshkent - .ILM ZIYO. - 2009
4. Ibodova M.N. Akademik litseylarda biologiya fanini o'qitishda integrativ texnologiyalardan foydalanishni tashkil etishning metodik tizimi. Uzluksiz ta'lim Toshkent. 2023 y. № 6 B- 126-129 bet.
5. Ibodova M.N. Improving the methodology of using OF electronic educational Resources in improving the effectiveness of teaching the subject " ZOOLOGY" In pedagogical higher educational institutions International scientific research journal ISSN: 2776-0979, Volume 4, Issue 3, Mar., 2023

Biologiya dars boshlanishi bilan sinf o'quvchilariga o'quv topshiriqlari taklif qilinadi va ular darsning borishi jarayonida hal etib boriladi. Dars yakunida topshiriqlarga ko'ra, o'zlashtirilgan bilimlar testlar yordamida tekshiriladi. O'qituvchi kurs (bo'lim, mavzu) bo'yicha o'quv topshiriqlari sistemasini tuzadi, o'z faoliyati va u bilan o'zaro boo'langan o'quvchilar faoliyatining loyihalarini ishlab chiqadi.

Tabaqalashtirish ta'lim texnologiyasi. Bu texnologiyada o'quvchilar, tipologik xususiyatlariga ko'ra, guruhlar bo'linadi. Guruhlarga bo'lishda, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan shaxsiy munosabatlari, predmetni o'rganishga bo'lgan qiziqish va boshqalar hisobga olinadi. Mazmuni, hajmi, murakkabligi bilan bir-biridan farqlanadigan turli darajadagi dasturlar, didaktik materiallar yaratiladi. Ularni bajarish usullari, shuningdek, o'quv natijalarini tashhisi uchun alohida materiallar tayyorlanadi.

O'quv o'yin faoliyati texnologiyasi Bu texnologiya tabaqalashtirish o'qitish texnologiyasiga juda yaqin va u bilan uzviy boo'langan. O'quv o'yini, o'qituvchi va o'quvchilar faol bo'lgandagina o'zining ijobiy natijasini beradi. Bunda o'yin ssenariysi oldindan ishlab chiqilgan va natijalarini baholash usullari rejalashtirilgan bo'lishi kerak. Yaxshi ishlangan o'yin ssenariysi muhim ahamiyatga ega. Unda o'quv vazifalari aniq belgilangan, murakkab vaziyatdan chiqib ketishning metodik usullari imkoniyatlari aniqlangan bo'lishi kerak. O'yinning turlari ko'p bo'lib, ulardan samarali foydalanish maqsadga erishish imkonini beradi.

Kommunikativ- munozara faoliyati texnologiyasi Bu usul ham o'qituvchi tomonidan o'quv jarayonida mukammal tashkil etilishiga boo'liq. U o'qituvchidan o'quv jarayonini ijodiy yondoshgan holda tashkil qilishni talab etadi. O'qituvchi evristik suhbat usullarini egallagan bo'lishi va o'quvchilarning o'zaro muloqotini tashkil qilishga sharoit yaratish zarur.

Modul bu alohida funksional tugun hisoblanadi. Bunda o'qituvchi, o'quv materialini mazmuni va ularni o'quvchilar tomonidan o'zlashtirish texnologiyalarini birlashtirib yaxshilaydi. O'qituvchi o'quvchilarning mustaqil ishlari uchun maxsus ko'rsatmalar ishlab chiqadi. Unda mazkur o'quv materialini o'zlashtirishning maqsadi aniq keltiriladi, axborot manbalaridan foydalanishning aniq ko'rsatmalari beriladi va bu axborotlarni egallash usullari tushuntiriladi. Bu ko'rsatmalarda bilimlarni tekshirishning namunalarini keltiriladi.

Bu texnologiyaning mazmuni, tadqiqot faoliyatini tashkil qilishdan iborat. Faoliyatni loyihalash texnologiyalari ijodiy, axborot beruvchi, fantastik, tadqiqot va boshqa xillarda bo'lishi mumkin. Shunday qilib, mazkur texnologiyalarni integrallashgan ta'lim jarayonida qo'llash natijasida, o'qituvchi bu jarayonni yanada to'liq, qiziqarli, mazmunli bo'lishini ta'minlaydi. Tabiiy fanlarning predmet sohalari tutashgan joydagi integratsiya, yaxlit dunyoqarashni shakllantirishda va olamni bir butun holda idrok qilishda juda muhimdir. Bunda o'qituvchi va o'quvchilarning kompyuter bilan ishlash malakasi oshadi, vaqtdan yutiladi, dars samaradorligiga erishiladi.

Xulosa. Biologiyani o'qitishda integrativ yondashuv asosida o'qitish o'quvchilarning mustaqil ishlashiga, ijodiy fikrlashiga va ta'lim samaradorligini o'rnatishga xizmat qiladi.